Socialutskottets betänkande

1981/82: 11

om upphävande av visst underställningsförfarande m. m. beträffande omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (prop. 1981/82:6)

Propositionen, m. m.

I proposition 1981/82:6 om upphävande av visst underställningsförfarande m. m. beträffande omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda har regeringen (socialdepartementet) – efter föredragning av statsrådet Karin Ahrland – föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Lagförslaget fogas vid betänkandet som *Bilaga.*

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB) och Handikappförbundens centralkommitté (HCK) har uppvaktat utskottet i ärendet. Vidare har ett antal skrifter inkommit.

Motioner

I motion 1981/82:24 av Lars Werner m. fl. (vpk) och i motion 1981/82:37 av Arne Nygren (s) hemställs att riksdagen beslutar att avslå propositionen.

Utskottet

I propositionen föreslås att landstingskommunernas underställningsskyldighet i fråga om planer för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda – i den del planerna gäller annan verksamhet än särskolan – liksom kravet på godkännande av landstingskommunernas inrättningar och verksamhet enligt lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda slopas.

Propositionsförslaget har aktualiserats i en skrivelse i slutet av år 1980 från Stat-kommungruppen (Kn 1980:03), som har i uppdrag att se över de statliga myndigheternas tillsyn och kontroll av kommunal och landstingskommunal verksamhet. Skrivelsen har remissbehandlats. Remissyttrandena redovisas utförligt i propositionen.

I två motioner – 1981/82:24 av Lars Werner m. fl. (vpk) och 1981/82:37 av Arne Nygren (s) – yrkas avslag på propositionen.

I den förstnämnda motionen uttalar motionärerna att de delar den oro som Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB) gett uttryck för i sitt yttrande över den angivna skrivelsen av innehåll att om socialstyrelsen inte får behålla sitt inflytande över landstingens planering det

kan komma att innebära en standardsänkning av omsorgen om utvecklingsstörda. Motionärerna anför vidare bl. a. att det finns mycket stora skillnader mellan olika delar av landet då det gäller omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda, något som ger stöd för att den statliga regleringen av omsorgsverksamheten inte bör slopas.

I den andra motionen erinras om att det i den av riksdagen antagna propositionen 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m .m. framhålls betydelsen av socialstyrelsens medverkan i omsorgsverksamheten med hänsyn till kraven på rättssäkerhet för utvecklingsstörda. Motionären anser att de här aktuella bestämmelserna i vart fall inte bör ändras förrän i samband med ställningstagande till omsorgskommitténs betänkande (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade, vilket f. n. remissbehandlas.

Även vid uppvaktning från FUB och Handikappförbundens centralkommitté (HCK) har uttalats farhågor av innebörd att ett genomförande av propositionsförslaget skulle få till följd att socialstyrelsen skulle förlora sina möjligheter att påtala brister i omsorgerna om de psykiskt utvecklingsstörda och att verka för att omsorgsverksamheten utvecklas enligt intentionerna vid omsorgslagstiftningen.

Utskottet kan inte finna att regeringsförslaget ger fog för farhågor av det slag som i enlighet med det sagda kommit till uttryck i ärendet. Socialstyrelsen kommer, om förslaget genomförs, i egenskap av tillsynsmyndighet även i fortsättningen att ha mycket betydelsefulla uppgifter då det gäller omsorgerna och ett stort ansvar för utvecklingen på området. Utskottet vill särskilt understryka betydelsen av styrelsens inspektionsverksamhet. I propositionen om socialstyrelsens uppgifter och organisation betonades utan erinran från riksdagen att det finns få områden där styrelsens inspektionsverksamhet är så viktig som när det gäller omsorgsvården. Det framhölls att de berörda har svårt att framträda och hävda sina krav inför offentligheten och att styrelsen därför har en särskild förpliktelse att föra denna grupps talan. Det uttalades vidare bl. a. att inspektionsverksamheten visserligen i första hand bör ha karaktär av överläggningar med berörda förtroendevalda och personal men att styrelsens tillsyn också bör innefatta en skyldighet att påtala om lagar och förordningar inte följs på det sätt regering och riksdag avser. Däri ligger ett rättsskydd för den enskilde medborgaren. Vidare anfördes bl. a. följande.

Styrelsen bör också på anmodan av enskilda eller organisationer kunna granska påtalade förhållanden och uttala sig om styrelsen finner att anmärkningarna är befogade. Även genom att ta upp fall som aktualiserats t. ex. genom massmedia kan socialstyrelsen värna om den enskildes rätt till godtagbar vård och omsorg. Vid sin bedömning skall socialstyrelsen inte bara ta hänsyn till rådande förhållanden utan även till huvudmannens ambitioner att bygga ut eller förändra verksamheten.

I nämnda proposition uttalades också utan erinran från riksdagens sida att socialstyrelsen som tillsynsmyndighet har att anmäla för regeringen om lagtolkning eller lagtillämpning avviker från vad som avsetts eller från den aktuella utvecklingen i sådan grad att en ändring eller komplettering av gällande bestämmelser bör genomföras.

Utskottet konstaterar att den utbyggnad och utveckling rörande omsorgerna som skett sedan omsorgslagens tillkomst varit en följd inte bara av huvudmännens insatser utan även av insatser som gjorts av bl. a. socialstyrelsen. Det finns skäl understryka att den överblick och den kompetens på området som finns hos socialstyrelsen är värdefulla tillgångar i det fortsatta arbetet på att förbättra villkoren för de utvecklingsstörda. Utöver vad tidigare anförts vill utskottet härvidlag särskilt understryka betydelsen av att socialstyrelsen utnyttjar möjligheterna att utge allmänna råd om omsorgsverksamheten.

I anslutning till vad som sagts i det föregående vill utskottet också understryka det mycket betydelsefulla arbete som utförts av FUB och vars insatser för de utvecklingsstörda behövs även i fortsättningen.

Då det gäller de konkreta förslagen i den här aktuella propositionen anser utskottet – mot bakgrund av vad utskottet anfört i det föregående – att de skäl som åberopats i propositionen för det framlagda lagförslaget är övertygande. Till de i propositionen angivna skälen kan läggas att – enligt utskottets uppfattning – ett bibehållande av reglerna om att socialstyrelsen skall godkänna inrättningarna för de psykiskt utvecklingsstörda kan verka fördröjande i ett läge där utvecklingen går mot mindre institutioner. Omsorgskommittén har tillstyrkt förslaget, och det finns enligt utskottets mening inte anledning att avvakta den fortsatta beredningen av kommitténs förslag. Utskottet tillstyrker således propositionen och avstyrker motionerna. Utskottet vill slutligen framhålla att det här aktuella beslutet inte får tas till intäkt för att i besparingssyfte sänka de utvecklingsstördas standard.

Utskottet hemställer

att riksdagen med avslag på motion 1981/82:24 och motion 1981/82:37 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Stockholm den 24 november 1981

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Anna-Greta Skantz (s), Mårten Werner (m), John Johnsson (s), Erik Larsson (c), Ivar Nordberg (s), Blenda Littmarck (m), Kjell Nilsson (s), Karin Israelsson (c), Anita Bråkenhielm (m), Gunhild Bolander (c), Christer Eirefelt (fp), Maria Lagergren (s) och Anita Persson (s).

Särskilt yttrande

av Anna-Greta Skantz (s) som anfört:

Utan att vilja reservera mig emot utskottsförslaget är jag för min del tveksam till riktigheten av att nu – innan omsorgskommitténs betänkande remissbehandlats – genomföra en sådan förändring som propositionsförslaget innebär.

I augusti 1977 meddelade regeringen direktiven för omsorgskommittén. Dess uppdrag gällde en samlad bedömning av hela området för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Kommitténs betänkande Omsorger om vissa handikappade lämnades den 3 juni 1981.

I en kort skrivelse upptog stat-kommungruppen utan utredning i ärendet de ändringar i omsorgslagen som regeringen har fört vidare till riksdagen i den nu aktuella propositionen. Regeringen beslöt om denna proposition den 25 juni 1981, dvs. 22 dagar efter det att omsorgskommitténs betänkande lämnats till regeringskansliet.

Betänkandet är f. n. på remiss hos 82 remissinstanser. Remisstiden går ut den 1 mars 1982. Stat-kommungruppens skrivelse har varit på remiss hos fyra remissinstanser, nämligen socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB) och omsorgskommittén. Kommittén konstaterade att gruppens förslag överensstämde med kommitténs eget och tillstyrkte det. Härigenom yttrade sig kommittén – helt naturligt erkännsamt – i verkligheten över sitt eget betänkande. De tre reella remissinstanserna, dvs. de båda ämbetsverken och FUB, uttalade – utöver betänkligheter i sak – bestämda invändningar mot att stat-kommungruppens skrivelse skulle bedömas för sig, isolerad från det samlade sammanhanget enligt omsorgskommitténs uppdrag.

Dessa remissinstanser avstyrkte således tanken på separat bedömning av frågan om minskat statligt inflytande över omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda enligt stat-kommungruppens och regeringens förslag. Genom regeringens handläggning av propositionsärendet emot en enig remissopinion har 79 remissinstanser undandragits möjligheten att yttra sig över dessa förslag liksom över den totalsyn på omsorgerna som presenterats i omsorgskommitténs betänkande. Denna handläggning är anmärkningsvärd.

Bilaga

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom föreskrivs att 8 och 10 §§ lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[1]	
Landstingskommun skall upprätta plan för ordnandet av omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. I *plan* skall *upptagas* de inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda som *behöves*. *Plan* kan vara *gemensam* för flera landstingskommuner.	*Varje landstingskommun* skall upprätta *en* plan för ordnandet av omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. I *planen* skall *tas upp* de inrättningar för psykiskt utvecklingsstörda som *behövs*. *I planen upptagna inrättningar* kan vara *gemensamma* för flera landstingskommuner.
Plan fastställes av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.	*Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer planen i den del, som avser särskolan. Planen i övrigt ges in till socialstyrelsen.*
Plan kan fastställas även om behovet av platser för vissa psykiskt utvecklingsstörda i landstingskommunen tills vidare tillgodoses i enskild inrättning, som ej upptagits i planen men som godkänts enligt 10 §.	
10 §[2]	
Annan än staten får driva *inrättning* för psykiskt utvecklingsstörda endast om *den* är godkänd i den ordning regeringen bestämmer. *Utan sådant godkännande får annan än staten eller landstingskommun icke heller i övrigt driva verksamhet, som innefattar mottagande av psykiskt utvecklingsstörda för yrkesmäs-*	*Andra* än staten *eller landstingskommunerna* får driva *inrättningar* för psykiskt utvecklingsstörda *eller andra verksamheter, som innefattar yrkesmässigt bedriven undervisning eller vård av psykiskt utvecklingsstörda*, endast om *inrättningen eller verksamheten* är godkänd i den ordning som regeringen bestämmer.

[1] Senaste lydelse 1974:582.
[2] Senaste lydelse 1974:582.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
sigt bedriven undervisning eller vård som ej meddelas enligt avtal med landstingskommun.	
Drives godkänd inrättning eller verksamhet *icke* på tillfredsställande sätt eller föreligger annat uppenbart missförhållande och sker *ej* rättelse, kan godkännandet återkallas. *Beslut härom går omedelbart i verkställighet, om ej annat förordnas.*	*Drivs en* godkänd inrättning eller verksamhet *inte* på *ett* tillfredsställande sätt eller föreligger *något* annat uppenbart missförhållande och sker *inte* rättelse, kan godkännandet återkallas. *Ett beslut om återkallelse gäller omedelbart, om inte annat förordnas.*
I ärende enligt denna lag som rör någons vård i enskild inrättning *äger* förvaltningslagen (1971:290) *motsvarande tillämpning.*	I *ärenden* enligt denna lag som rör någons vård i *en* enskild inrättning *skall* förvaltningslagen (1971:290) *tillämpas.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.